'De vestiging van den eersten Nederlandschen boekhandel op Curaçao'

Vergeten momenten uit het Antilliaanse literaire bedrijf

Op 20 juni 1925 verzond de Nederlandsche Uitgeversbond de volgende brief — de geadresseerde: Zijne Excellentie den Hoog Edel Gestrengen Heer Dr. N.J.L. Brantjes, Gouverneur van Curaçao, Willemstad.

Excellentie,

Vooral in den laatsten tijd heeft ons Bestuur zich bezig gehouden met een onderzoek naar den toestand van den verkoop van het Nederlandsche boek in overzeesche gewesten, waar onze taal gesproken wordt, meer bepaaldelijk in Oost-Indië en Zuid-Afrika.

Nu krijgen wij kort geleden mededeelingen van personen, die in West-Indië vertoefden, omtrent den boekhandel in die gewesten. Daaruit blijkt, dat daar van een eigenlijken boekhandel eigenlijk niet mag gesproken worden, dat eene enkele zaak zich wel belast met op aanvraag boeken bestellen, doch dat een boekenvoorraad nergens te vinden is, dat niemand van boeken op de hoogte is en dat derhalve de Nederlandsche literatuur noch het Nederlandsche wetenschappelijk boek daar in voldoende mate worden verspreid of wezig is. Slechts de firma's A. Bethencourt e hijos en N.J. Evertsz alhier dryven eenigen handel in Spaansche en Engelsche boeken.

Reeds langen tyd heeft zich by my de overtuiging gevestigd, dat deze toestand dringend verbetering behoeft. Waar ik daarnevens niet den indruk heb, dat een werkelyk vakman, goed op de hoogte van den binnenlandschen en buitenlandschen boekhandel, die zich hier als boekhandelaar vestigt, niet een behoorlyk bestaan zal kunnen vinden, vertrouw ik, dat Uw bond erin zal slagen om in die behoefte te voorzien.

Er bestaan hier meerdere leesgezelschappen, die hunne tydschriften enz. moeten betrekken door middel der firma De Bussy te Amsterdam. De openbare leeszaal, de wetenschappelyke portefeuille van de officieren van het garnizoen, de garnizoensbibliotheek, het gouvernement (o.a. voor schoolboeken) en de uitgebreide leestafel en bibliotheek der Societeit "De Gezelligheid" zouden voorts als vermoedelyk vaste afnemers kunnen worden beschouwd.

Het door de uitbreiding der petroleum industrie alhier steeds grooter wordend aantal intellectueelen garandeert eene toenemende vraag naar boeken en tydschriften. Uitzending van een goed geschoold energiek boekhandelaar, die by voorkeur niet alleen van de Engelsche taal maar vooral ook van het Spaansch op de hoogte is, zoude door my met vreugde worden begroet. Van myne persoonlyke voorspraak en steun kan hy by voorbaat verzekerd zyn.

B.

De correspondentie tussen de Nederlandsche Uitgeversbond en de gouverneur werd vervolgd met nog een verzoek van de kant van de Uitgeversbond. De volgende brief dateert van 21 augustus 1925.

Excellentie,

Met groote belangstelling hebben wij kennis genomen van Uwe missive van 25 juli jl., no 1623, uit den inhoud waarvan wij mochten lezen, dat ons inzicht omtrent den toestand van den boekhandel op Curaçao inderdaad met de werkelijkheid overeenkomt.

Voor de uitvoerige beantwoording van onze brief van 20 Juni betuigen wij Uwe Excellentie onzen welgemeenden dank. De daarin vervatte wenken geven ons reeds dadelijk een weg aan, welken wij moeten inslaan om te trachten den bestaanden toestand te verbeteren. Wij zullen dan ook onzertijds onverwijld eenen advertentie plaatsen in vak- en andere bladen, om te pogen een als door U bedoelden, geschikten persoon te vinden.

Intusschen zoude het wellicht mogelijk zijn, dat Uwe Excellentie ter plaatse een persoon bekend was, die, van de toestanden in de West op de hoogte en verder beantwoordend aan de door U gestelde eischen, in staat ware op Curaçao een boekhandel te openen. Wanneer Uwe Excellentie ons zoodanigen persoon vermocht aan te wijzen, dan zouden wij onzerzijds op alle mogelijke manieren willen trachten tegemoet te komen om de oprichting van een goeden boekhandel te verwezenlijken. Op deze wijze toch zouden de kosten van inrichting belangrijk verminderen.

Wanneer wij zoo niet te veel van Uwe bereidwilligheid vorderen, zouden wij te gelegener tijd Uw antwoord daarop gaarne vernemen. Wij geven Uwe excellentie bij voorbaat de verzekering van onze groote erkentelijkheid.

Met verschuldigde hoogachting,

tekenden vervolgens de voorzitter en de secretaris. Op 26 september liet Zijne Excellentie weten "dat my hier geen persoon bekend is die, aan de te stellen eischen beantwoordenden, in staat is op Curaçao een boekhandel te openen"

De Nederlandse Uitgeversbond plaatste vervolgens een advertentie in het **Nieuwsblad voor den Boekhandel** om aldus in kontakt te komen met "een algemeen ontwikkeld persoon, geneigd zich als Boekhandelaar te vestigen te Willemstad" (zie afbeelding van betreffende advertentie elders op deze pagina).

Die persoon kwam in de gedaante van de heer J.W.F. Sluyter, eigenaar van de Algemene Import-boekhandel van die naam met uitgebreide ervaringen op dit terrein, opgedaan in 'de Oost'. Aan de vestigingen van zijn bedrijf in Soerabaja, Malang en Amsterdam zou die van Curaçao worden toegevoegd. Voor Sluyter daartoe besloot bracht hij eerst een bezoek aan deze Nederlandse kolonie waar, volgens de gouverneur "van een eigenlyke boekhandel niet mag worden gesproken" en waar "nergens een behoorlyke boekenvoorraad aanwezig is". In december 1925 vertrok Sluyter naar Curaçao om ter plaatse zijn licht op te steken. Zijn bezoek zal de doorslag hebben gegeven een filiaal van zijn onderneming op ons eiland te vestigen, al dan niet (eveneens) met de bedoeling de taakomschrijving van de Nederlandsche Uitgeversbond te verwezenlijken, n.l. 'de verspreiding van het Nederlandsche boek in de overzeesche gewesten van ons Rijk (ter) bevestiging van onze vaderlandsche stam' (zie hierboven). Als filiaalhouder werd Jan Lucas Stoit Dyck (geb. Groningen, 26 februari 1891, overleden 9 augustus 1966) aangetrokken, die in Medan soortgelijk werk had verricht. Stoit Dyck arriveerde in de eerste helft van 1926 op Curaçao, waar in juli van dat jaar de 'Algemene Importboekhandel J.W.F. Sluyter' werd geopend. Den eersten Nederlandschen boekhandel was een feit, en Stoit Dyck maakte vanaf 31 juli vrijwel wekelijks melding van dit feit door middel van advertenties (waarvan er een hierbij is afgebeeld). De boekhandel ressorteerde vanaf 31 oktober 1927 onder het 'Naamloze Vennootschap Algemene Importboekhandel J.W.F. Sluyter, te Amsterdam, waarvan de notariële akte bewaard is gebleven (in de bibliotheek van 'De Vereniging', Universiteits Bibliotheek van de U.v.A.). In deze akte onder meer het volgende artikel waarin het doel van de vennootschap wordt omschreven:

"De vennootschap heeft ten doel (....) in het algemeen den inkoop en verkoop van boeken, tijdschriften, gravures, schilderijen, kantoor- en schoolnodigdheden en alle soortgelijke artikelen, welke het onderwerp van een boek-, kantoor- en schoolbenodigdheden- en kunsthandel kunnen uitmaken, het exploiteren van leesgezelschappen, het uitgeven van boekwerken, (...)"

Te oordelen naar de advertenties van de boekhandel in **de Amigoe** stond het een en ander Stoit Dyck van meet af aan voor ogen, al werd dit ruim geïnterpreteerd (zo verkocht hij ook 'kastpapier' en 'boterhampapier'). Stoit Dyck heeft de oprichting van een 'leesgezelschap voor ogen gehad. Uit de advertentie van 23 oktober 1926: 'Het ligt in ons voornemen bij voldoende deelname een leesgezelschap op te richten, waarin 42 tijdschriften circuleren, terwijl de abonné's voorts nog elke 14 dagen een roman ter lezing ontvangen'. Zo ver ik heb kunnen nagaan is er geen sprake geweest van 'voldoende deelname', en werd het 'leesgezelschap' dan ook niet opgericht. Wel zette Stoit Dyck enige stappen op het uitgeverspad, onder de naam van Sluyter verschenen onder andere **'Album van het Eiland Curaçao, inhoudende 48 foto's,** het door C.P. Amelunxen geschreven **'De cactusflora van Curaçao',** en het reisverslag van Carel J. Brensa, 'West-Indië; beschouwingen van een toerist', waarin betrekkelijk veel aandacht voor Curaçao is te vinden.

Toch moet de verkoop van het 'Nederlandsche' boek nog wel te wensen hebben overgelaten eind jaren '20, begin jaren '30, te oordelen naar het niet tot stand komen van het 'leesgezelschap' en het (fragment uit het) volgende reisverslag van Prof. Dr. J.G. Sleeswijk, die onder andere met Stoit Dyck sprak.

'De verkoop van Nederlandsche boeken staat nog beneden dien van Engelsche. Langzaam aan echter wint het eerstgenoemde veld, en wel voornamelijk omdat de thans schoolgaande jeugd beter Nederlandsch leert dan vroeger en ook omdat door de toenemende vestiging (van Nederlanders) onze taal er veel meer gesproken wordt. (...)

Er bestaat bij het publiek, evenals in Oost-Indië, een besliste voorkeur voor lichtere lectuur: niet te zware romans, reisbeschrijvingen en detectiveverhalen. Daarnaast worden populair-wetenschappelijke boekjes, vooral medische, vrij gretig gekocht. De aanwezigheid der C.P.I.M. (het oliebedrijf) op Curaçao is een der overwegingen geweest bij de oprichting van den boekhandel der firma Sluyter. De heer Stoit Dyck heeft den indruk, dat het intellectuele deel van de employées der C.P.I.M. minder boeken koopt dan de arbeiders (gunstige uitzonderingen daargelaten). Is dit misschien omdat de salarissen voor het dure Curaçao nog niet hoog genoeg zijn en men daarom boeken als luxe beschouwt? Maar de arbeiders dan? Gelijk reeds vermeld, worden Engelsche boeken veel gevraagd; Spaansche minder dan men in deze omgeving zou verwachten. De heer Stoit Dyck is over't algemeen met den gang van zaken tevreden en hij ziet in de thans opgroeiende jeugd den voornaamsten toekomstigen afnemer van het Nederlandsche boek.

De oudere Curaçaoenaar leest weinig in onze taal. Dit komt, omdat hij niet voldoende op de hoogte is van de moederlandsche literatuur. De taal en de belangen van Nederland in het algemeen zijn vroeger in dit gebiedsdeel al te zwaar verwaarloosd. Er is echter thans reden de toekomst hoopvol tegemoet te zien, ook wat de verhouding tusschen Nederlanders en Curaçaoenaars betreft. Ook hier heeft het boek een taak. Misverstanden tusschen de beide bevolkingsgroepen spruiten meestal voort uit onvoldoende kennis van elkanders zeden en gewoonten. Deze leemte, kan, ten minste bij de inheemschen, door de lezing van Nederlandsche boeken voor een zeer groot deel worden aangevuld.' (in **de Telegraaf,** 20 mei 1930.

Dit staaltje van wat heden ten dage 'cultuurimperialisme' heet — en in de woorden van Sleeswijk, 'den strijd, dien de Nederlandsche taal, en dus ook onze beschaving, voor hare handhaving en doordringing daarginds te voeren heeft' — wordt door de Nederlandse Importboekhandelaar Sluyter in februari 1934 overgedragen aan de firma Mensing & Co en krijgt de naam 'Hollandsche Boekhandel'. Stoit Dyck blijft echter nog enige jaren op het eiland, dan in dienst bij Mensing & Co. Eind 1938 verlaat hij overigens wel het eiland, niet geheel vrijwillig vanwege zijn 'chronisch alcoholisme'.

Stoit Dyck kon niet alleen terugkijken op 'de vestiging van den eersten Nederlandschen boekhandel op Curaçao', maar ook op het tot stand brengen van een van de grootste toenmalige bibliotheken op het eiland, namelijk die van de herensocieteit 'de Gezelligheid'. Hierover Hartog in zijn gelegenheidsboekje **'Honderd Jaar gezelligheid in De Gezelligheid (1871 - 1971).**

('Stoit Dyck) werd lid van De Gezelligheid en het lag voor de hand, dat hij weldra benoemd werd in de bibliotheekcommissie. Hij wist gedaan te krijgen, dat de boekenpot werd verhoogd tot *f*.900,--, waarvoor hij — goede oude tijd — kon kopen: 400 Nederlandse, 200 Spaanse, 150 Engelse en 150 Franse en Duitse boeken, een verdeling die tevens belangwekkend is voor de taalsituatie in de jaren twintig van deze eeuw. In 1929 stond de bibliotheek voor *f*.2467,22 op de balans, voor die tijd een groot bedrag. De boekerij van De Gezelligheid was verreweg de beste van het eiland.' (p. 72)

Een groot deel van deze bedragen, zo niet alles, zal behalve de sociëteit, vooral Importboekhandel J.W.F. Sluyter ten goede zijn gekomen. Onder invloed van de economische crisis die begin jaren dertig ook Curaçao bereikt, komt hieraan een eind. Mogelijk bewerkstelligde dit ook de overname van de boekhandel door Mensing & Co 'uit de handen' van Sluyter. Hoe het ook zij, mede, dan wel vooral door toedoen van Stoit Dyck verkreeg De Gezelligheid haar bibliotheek. De boeken uit de 'verre weg beste bibliotheek van het eiland' werden overigens vrijwel NIET gelezen. In oktober en november 1939 organiseerden Van de Walle, Da Costa Gomez, Lucila Engels- Boskaljon, Chris Engels, Jorissen en Frits v.d. Molen een tentoonstelling van ruim 80 boeken uit het bezit van de bestaande bibliotheek met als doel de promotie van het lezen door clubleden! Een aktiviteit die aansluit bij de opmerkingen van Stoit Dyck in het reisverslag van Sleeswijk. De (al dan niet 'intellectuele') elite leest in de jaren dertig vrijwel niet. Geen Nederlands, Spaans, Engels, en al helemaal geen Papiamentu (in deze is de 'verdeling' waarover Hartog spreekt eerst 'belangwekkend!). Volgens Van de Walle in zijn **'Beneden de Wind (Herinneringen aan Curaçao),** was Stoit Dyck ook een van de weinigen die het werk van Debrot kende.

'In de kleine kring van jonge Curaçaose mensen waarin ik me toen bewoog werd weinig of niet gelezen. Zijn boekje (d.i. Debrots **Mijn zuster de negerin)** had op Curaçao nauwelijks belangstelling gewekt, behalve bij Stoit Dyck, die in de Hollandse boekhandel van 'Djombi' Mensing de lakens uitdeelde. Tussen Cola en Stoit Dyck ontstond een zeker vertrouwen. De kennismaking zette zich in Nederland voort toen Cola Stoit in Groningen ontmoette, waar hij na zijn Curaçaose jaren wederom een boekhandel leidde, die, zo vertelde Cola me veel later, nogal in de belangstelling stond omdat zich daar in de buurt iemand had opgehangen.' (p. 83).

Zo succesvol is de onderneming ter 'handhaving' en 'doordringing' van het Nederlandse culturele erfgoed door Stoit Dyck alles bij elkaar genomen, niet geweest. Als exponent van een veel bredere, en veel succesvollere — hoewel zeker niet in absolute zin — verneder-landsing' van de Antilliaanse samenleving heeft Stoit Dyck en 'zijn' eerste Nederlandse boekhandel echter zeker een bijdrage geleverd.

Aart G. Broek september '86

De betreffende brieven van de toenmalige gouverneur en de Nederlandsche Uitgeversbond zijn in te zien bij het Centraal Historisch Archief, Gedeponeerde stukken 1925, nrs. 3245, 3248. Met dank aan Mevr. Magdalyne Francisco-Granviel (C.H.A.) en Mevr. E.M. v.d. Horst.

928 NIEUWSBLAD VOOR DEN BOEKHANDEL 1925. No. 81

ADVERTENTIËN.

Welke Uitg. Drukker wenscht zich met bekwaam en goed geïntroduceerd acquisiteur met prima referentiën (56 jr. oud) voor in Holland nog niet bestaand maand Tijdschrift naar buiten. Systemen (3-4 kleurdruk) te vereenigen. Succès niet van seizoens afhankelijk.
Br. Motto Kronijcke, Bur. v. d. Blad. 1651

BOEKHANDEL IN CURAÇAO

Men zoekt een algemeen ontwikkeld persoon, geneigd zich als Boekhandelaar te vestigen te Willemstad (Curaçao).
Grondige bekendheid met den Nederlandschen, liefst ook met den buitenlandschen boekhandel, gemakkelijk spreken van vreemde talen, in de eerste plaats Engelsch en Spaansch, bezit van voldoende bedrijfsmiddelen zijn hoofdvereischten.
Medewerking en steun van invloedrijke zijden zijn gewaarborgd.
Brieven met uitvoerige mededeelingen worden ingewacht aan het Secretariaat van den Ned. Uitgeversbond, Kneuterdijk 3, te 's-Gravenhage.

GEVRAAGD tegen 1 Nov. a. s. een 1657
JONGMENSCH
Zoo mogelijk bekend met ouden boekhandel en auctionwezen, niet ouder dan opgegeven 20 jaar. Eigenh. brieven aan VAN STOCKUM'S ANTIQUARIAAT te 's-GRAVENHAGE.

JUFFROUW
vele jaren in 't boekhandel werkz. gew. zijnde, zeer goed met verschillend publ. kennende omgaan, zoekt direct **plaatsing.** Prima getuigschr.
Brieven onder het Nr. dezer Advertentie aan het Bureau van dit Blad. 1654

In een Kantoorboekhandel annex **papierhandel** in een der hoofdplaatsen van N.-Brabant is voor direct plaatsing voor een **R.K. aankomende bediende** (extern), eenige vakkennis vereischte en genegen particuliere cliënten te bezoeken. G. g. v.
Br. met voll. inlichtingen, opgave van leeftijd en verlangd salaris onder het Nr. dezer Advert aan het Bur. van dit Blad. 1636

Voor de advertentie-bezorging van een belangrijk nieuw weekblad wordt gezocht een prima
REIZIGER
tegen hoogen provisie. In aanmerking komen slechts sollicitanten die bewijzen kunnen overleggen van voldoende verkoopkracht.
Brieven onder het Nr. dezer Advertentie aan het Bureau van dit Blad. 1648

Alte und Neue Welt
Rijk Geïllustreerde Wereldrevue
Romans - Novellen - Gedichten - Beeldende Kunst - Wereldnieuws in Woord en Beeld - Modebijdragen - Modetillustraties - Raadsels - Rebussen - Caricaturen - Wetenswaardige Allerlei - Annecdoten
Het wereldberoemde tijdschrift w.i. o.a.
HENRYK SIENKIEWICZ
destijds zijn werk publiceerde.
60 cent = jrg. OCTOBER 1925 *f* 3.60 p. h. j. plus 35 c. port
Verschijnt tweemaal per maand.
KORTING 25 %
Prospecti in Nederlandsche en Duitsche taal in elk kwantum. Proefno's in beperkt kwantum gratis beschikbaar. 1627
HET NEDERLANDSCHE BOEKHUIS, TILBURG

zelfs bekend gemaakt.

Overtuigd als wij zijn, dat de verspreiding van het Nederlandsche boek in de overzeesche gewesten van ons Rijk behoort tot een van de belangrijkste hulpmiddelen tot bevestiging van onzen vaderlandschen stam, meenen wij ons tot Uwe Excellentie te mogen wenden met het verzoek ons wel te willen doen inlichten omtrent den werkelijken toestand in deze. Wij zouden het op hoogen prijs stellen, indien Uwe Excellentie ons zoude willen doen berichten of de toestand inderdaad is, zooals wij ons dien voorstellen en wat U zoude meenen, dat wij moeten doen om dan in dien toestand verbetering te brengen.

Voor Uwe mededeelingen verzoeken wij Uwe Excellentie bij voorbaat onzen dank te willen aanvaarden.

Met verschuldigde hoogachting,

Namens het Bestuur van den 'Nederlandsche Uitgeversbond',
Jan Tadema, voorzitter, J.E. Belinfante, secretaris.

De toenmalige gouverneur liet er geen gras over groeien. Op 25 juli antwoordde hij de Nederlandsche Uitgeversbond als volgt:

Gelezen het schryven, dd. 20 Juni 1925 van het bestuur van den "Nederlandsche Uitgeversbond" gevestigd te Amsterdam.
Heeft goedgevonden te schrijven AAN
den heer J.E. Belinfante,
Secretaris van den "Nederlandsche Uitgeversbond", Kneuterdyk 3, 's Gravenhage:

In antwoord op Uw schrijven van 20 Juni 1925, no. 1707, heb ik de eer U te berichten, dat er inderdaad van een eigenlyken boekhandel op Curaçao niet mag worden gesproken en dat nergens een behoorlyke boekenvoorraad aan-

Een nieuw deel in de serie
Mythen en Legenden
van China.
Met twee en dertig gekl. ill. van Chin. teekenaars.
Prijs 2 deelen geb. à f 7.80.
Vroeger verschenen in deze serie o.a.

MYTHEN EN LEGENDEN VAN JAPAN	fl 7.80.
MYTHEN EN LEGENDEN VAN DE SERVIËRS	„ 7.80.
NOORSCHE MYTHEN	„ 7.80.
NEDERL. SAGEN EN LEGENDEN 2 deelen à	„ 7.80.
VOLKSVERHALEN UIT OOST-INDIË	„ 7.80.
MYTHEN EN LEGENDEN UIT DE MIDDELEEUWEN	„ 7.80,

Boekhandel SLUYTER.

Boekhandel Sluyter
is op werkdagen geopend van
8---12 ; 2.30---5 ; en van 7---9 uur.

Een van de vele advertenties die Boekhandel Sluyter tussen juli en december 1926 plaatste in de Amigoe di Curaçao.

Pakkerdjes

Mien,
Waarom toch altijd vrijdag zo'n rolmops op je hoofd. Ik vind je zonder krullen leuker!
Frits.

Suffie,
Niet blijven zeuren over die 50 gulden; dit bericht kost 5 gulden en nul is niks, dus zijn we quitte!
Sprinchi.

Dennis
I've changed for you and you have changed for me, but I'll accept you "as is, where is" any day.
Lulu

Ruiter,
Een paso fino is 100 keer beter dan zo'n Hollandse knol.
Zeemeermin.

Collegas:
Ik vergeet steeds dat Oom Hendrik nog in de wasmand zit.
Tante Annie.

Wayne,
Welkom thuis van de gezellige week in Venezuela, dat wordt weer aanpakken. En Edith mist weer haar rustige uurtjes, maar het is wel gezellig met zo'n robbedoesen in huis.
Sterkte.

Het opgeven van "Pakkerdjes", die respectievelijk vijf en tien gulden kosten, kan geschieden bij het redactie- secretariaat van de Amigoe. De Amigoe behoudt zich het recht voor de plaatsing van een "Pakkerdje" op basis van zijn inhoud te weigeren.

PAKKERDJES